

TUNTEMATTOMAN SUKUHISTORIAN
YLISUKUPOLVISET JÄLJET:
MONIMENETELMÄLLINEN TUTKIMUS
INKERILÄISTEN JÄLKELÄISTEN
KOHERENSSIN TUNTEESTA

Outi Kähäri & Elina Turjanmaa, Oulun yliopisto
Historiantutkimuksen päivät 21.10.2022

Perheen erossaolon ylisukupolvinen muistaminen

- Tutkimusta pakkomuuttojen ja perheen erossaolon ylisukupolvisista vaikutuksista
  - Tutkimuksen kohderyhmänä pakkomuuttoja kokeneiden inkeriläisten lapset ja lapsenlapset
- Tutkimusryhmä: Outi Kähäri, Elina Turjanmaa, Johanna Leinonen (PI)
- Rahoitus: Suomen Akatemia (2019–2023)

Inkeriläiset Hatsinan siirtoleirillä. Kuva: Antti Hämäläinen, 1943.
Suomalais-ugrilainen kuvakokoelma, Museovirasto.

Inkerin siirtolaiset siirrettiin junaan Hatsinan Varsovan asemalla. Kuva: Antti Hämäläinen, 1943. Suomalais-ugrilainen kuvakokoelma, Museovirasto.

Inkeriläisten pakkomuuttojen historiaa toisen maailmansodan kontekstissa

- 1800-1900-lukujen taitteesta alkaneet epävakaat olot Inkerinmaalla
- Suomeen siirrettiin jatkosodan aikana (1943–44) noin 63 000 inkeriläistä
- Palautusten pelko Suomeen jääneiden inkeriläisperheiden keskuudessa

Perhehistorian ja -muistelun yhteys koherenssin tunteeseen

- Vanhempien muistelu perheessä vaikuttaa myönteisesti lasten minäkäsitykseen ja koherenttien ja merkityksellisten elämäkerrallisten muistojen rakentumiseen (Fivush, 2011)
- Sukuhistoriasta tietämisen tärkeys sosiaalisen jatkuvuuden kannalta tärkeää -> Perhe- ja sukuhistorian ymmärtäminen mielekkäänä kokonaisuutena keskeistä muodostettaessa käsitystä itsestä historiallisena yksilönä (*sense of self as a historical being*, Achugar, 2016)
- Perhekommunikaation merkitys jälkeläisten hyvinvoinnille pakolaistaustaisissa perheissä (Giladi & Bell, 2013; Dalgaard & Montgomery, 2015)

Koherenssin tunne

- Elämönhallinnan tunne, jonka osa-alueita ovat mielekkyys, ymmärrettävyys ja hallittavuus
- Keskeinen käsite Aaron Antonovskyn (1979, 1987) salutogeenisessä teoriassa
- Yhteydessä resilienssin käsitteeseen, kuvaa henkilön kykyä käsitellä stressaavia tilanteita (Eriksson & Lindström, 2011, 35)
- Iän myötä kehittyvä ja ajassa muuttuva (esim. traumaattisten tapahtumien seurauksena), toisaalta myös ajallista pysyvyyttä ja yhteys esim. persoonallisuuden piirteisiin (Antonovksy, 1987; Fossion ym., 2014)
- Traumaattisten kokemusten ylisukupolviset vaikutukset koherenssin tunteen välittämänä (Fossion ym., 2015; Kazlauskas ym., 2017)

Tutkimuskysymykset

- Onko vanhempien inkeriläistaustasta vaikeneminen yhteydessä koherenssin tunteeseen pakkomuuton kokeneiden lasten ja lastenlasten kohdalla?
- Onko toisen sukupolven koherenssin tunne yhteydessä koherenssin tunteeseen kolmannessa sukupolvessa?
- Millä tavoin koherenssin tunne tai puutteet koherenssin tunteessa näkyvät haastateltavan perhe- ja lähisuhteisiin liittyvissä kertomuksissa? Millaiset tekijät ovat heikentäneet tai vahvistaneet inkeriläistaustaisten koherenssin tunnetta vaikenemisen kontekstissa?

Aineisto ja menetelmät

Kyselyaineisto

156 lapsi-vanhempi paria, osa laajempaa kesällä 2021 kerättyä kyselyaineistoa

Neuvostoliiton kansalaiset Suomessa vuonna 1955 -henkilölista (UM arkisto)
-> sukulaispoiminta, painotus äiti-tytär dyadeihin (n=95, 61 % dyadeista)

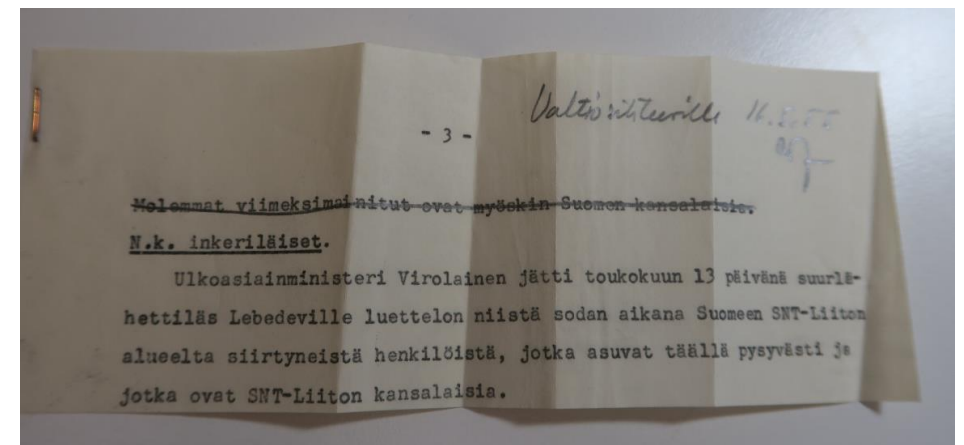
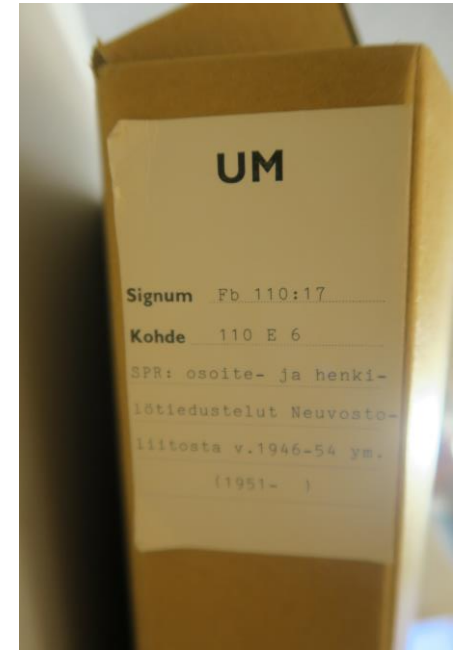
Vastausprosentti 59 % (2. sukupolvi) ja 44 % (3. sukupolvi)

Menetelmä: Yhteyksien tarkastelu sukupolvittain ja sukupolvien välillä
(Pearsonin korrelaatiokerroin)

Haastatteluaineisto

Elämäkertahaastattelut (N=29): kaksi tapausta

Menetelmä: Narratiivisen analyysin ja temaattisen sisällönanalyysin
yhdistäminen teoreettisessa viitekehyksessä

Kysely: Koherenssin tunne, inkeriläistaustasta vaikeneminen ja ylisukupolviset yhteydet

Koherenssin tunne (*Sense of coherence*, SOC13–mittari): esim. "Kuinka usein teillä on tunne, että päivittäiset tekemisenne ovat jokseenkin merkityksettömiä?", "Kuinka usein teistä tuntuu, että teitä kohdellaan epäoikeudenmukaisesti?" (1 = hyvin usein, 5 = hyvin harvoin tai ei koskaan)

Inkeriläistaustasta vaikeneminen: "Koetteko, että vanhempanne ovat vältäneet puhumasta sukunne inkeriläistaustaan liittyvistä asioista?" (kyllä, usein; kyllä, joskus; ei; en osaa sanoa; ei koske minua)

Kyselytutkimuksen tulokset

- Vanhempien inkeriläistaustasta vaikeneminen oli yhteydessä koherenssin tunteeseen toisessa ($r(154) = -.23, p < .05$) ja kolmannessa sukupolvessa ($r(154) = -.24, p < .05$).
- Toisen sukupolven koherenssin tunne oli yhteydessä kolmannen sukupolven koherenssin tunteeseen ($r(154) = .32, p < .01$).

Elämäkerralliset haastattelut: Tapaukset Juho & Kaisa

Juho (2. sukupolvessa inkeriläistaustainen)

- 1960-luvulla Varsinais-Suomessa syntynyt mies
- Koulutus YMK, töissä merillä
- Ydinperheen ainoa lapsi, velipuoli isän aiemmasta avioliitosta
- Koherenssin tunteen kannalta ydinkokemus perheessä: apatia, outous, perhe-elämä 'käsittämättömänä sotkuna' -> pyrkimys myöhemmin ottaa elämä 'omiin käsiin'
- Juhon isä tuli vanhemman siskonsa kanssa jatkosodan aikaan saksalaisten ja suomalaisten yhteistyössä toteuttamien inkeriläisten väestönsiirroissa Suomeen: Äiti kuoli pakolaismatkalla, lapset sijoitettiin orpoina suomalaiselle maatilalle
- Muu koherenssin tunteeseen vaikuttava tekijä: lapsena koettu onnettomuus, josta sai tietää vasta aikuisiällä

Kaisa (3. sukupolvessa inkeriläistaustainen)

- 80-luvulla pääkaupunkiseudulla syntynyt nainen
- Opiskelija AMK
- Äiti yksinhuoltaja, haastateltavan sanoin 'ainoa vanhempi', 2 velipuolta, isovanhemmat osana haastateltavan pysyvää ydinperhettä
- Koherenssin tunteen kannalta ydinkokemus perheessä: äidin levottomuus ja sairastaminen, äidistä huolehtiminen toistuvien muuttojen olosuhteissa, isoisä 'tukihenkilönä' vs. isoisä Kaisan äidille pelottavana ja epävakana kasvattaja (Kaisan tulkinnan mukaan tämä "sairastutti" äidin ja mummin), kokemus ylisukupolvisista taakkasiirtymistä
- Kaisan isoisä tuli noin 20-vuotiaana vanhempiensa ja joidenkin sisarusten kanssa jatkosodan aikaan saksalaisten ja suomalaisten yhteistyössä toteuttamien inkeriläisten väestönsiirroissa Suomeen
- Muu koherenssin tunteeseen vaikuttava tekijä: 'näkyvään vähemmistöön' kuuluva haastateltava

Tapaus 1. Juho Isän vaikenemisesta perhehistorian ymmärtämiseen

“Ja meillä oli, hetkinen varmaan 70-luvul alko tulla jotain käsittämättömiä sukulaisii tänne Suomeen. Tai no ei niit, yks tai kaks tuli. Ja ne tuli Neuvostoliitosta ja ne vaan kävi tos. Mä kyl vähän ihmettelin. Mä oon itte sit jälkeinpäin ottanu selvää et mikä tää juttu on ja miten isä on sielt ollu kotoisin. Et tää vast.. No hänen sisar on sit elikkä mun täti, niin hänelt mä oon saanu, hänelt mä oon ihan oikeesti saanu tietää toi. Mun isä itse kuoli -99. Joo et hänelt mä oon sit tält sisarelt kuullu mun tädilt kuullu sit tän tarinan, mikä nyt perheen tarina on ollu sitten.”

“Mut mä luulen ja sit se varmaan se aika se, se et ku he oli sit tääl Suomes, no tietysti siel on ollu se pelko et nyt palautetaan, niin siel on varmaan vähän ollu pakkokin siis oman selviytymisen kannalt vaieta siit menneisyydest ja taustoist. Et on kai se sit vaan on jääny ja, no eihän Suomes oo kauheen kauaa aikaa meil tämmöist vapaata et varmaan koko 60–70-luku oli, no joo siis 50–60-luku ollu varmaan, varmaan 70-luvullakaan ei varmaan kauheesti oo kannattanu mainostaa sitä omaa menneisyyttä. Mä luulen et siin on jotain tämmöistä.”

Tapaus 1. Juho

“Ja mä luulen, sit siin on kummiskin niit sukulaisia asunu ympäril niin varmaan, mä luulen et siel on ollu aika iso semmoinen yhteisöllisyys silloin ollu kyläs, et ne on kaikki auttanu toinen toiansa. Se on varmaan ollu se niitten, niin se on niin kun päinvastoin kun taas mun lapsuus. Mun mielest tääl on unohdettu kaikki yhteisöllisyydet ja, ku oltu ihan semmoisii yksilöi. Ja sit jotenkin aina et jos siel on tosiaan ollu se yhteisöllisyys siel ja sit meijän suvut nyt niin, ei me pidetä mitään yhteyt toisiimme. Onks se sit se yks sota siin niin kun mentiin kaikki uusiks.”

“Mut mä luulen ja sit se varmaan se aika se, se et ku he oli sit tääl Suomes, no tietysti siel on ollu se pelko et nyt palautetaan, niin siel on varmaan vähän ollu pakkokin siis oman selviytymisen kannalt vaieta siit menneisyydest ja taustoist. Et on kai se sit vaan on jääny ja, no eihän Suomes oo kauheen kauaa aikaa meil tämmöist vapaata et varmaan koko 60–70-luku oli, no joo siis 50–60-luku ollu varmaan, varmaan 70-luvullakaan ei varmaan kauheesti oo kannattanu mainostaa sitä omaa menneisyyttä. Mä luulen et siin on jotain tämmöistä.”

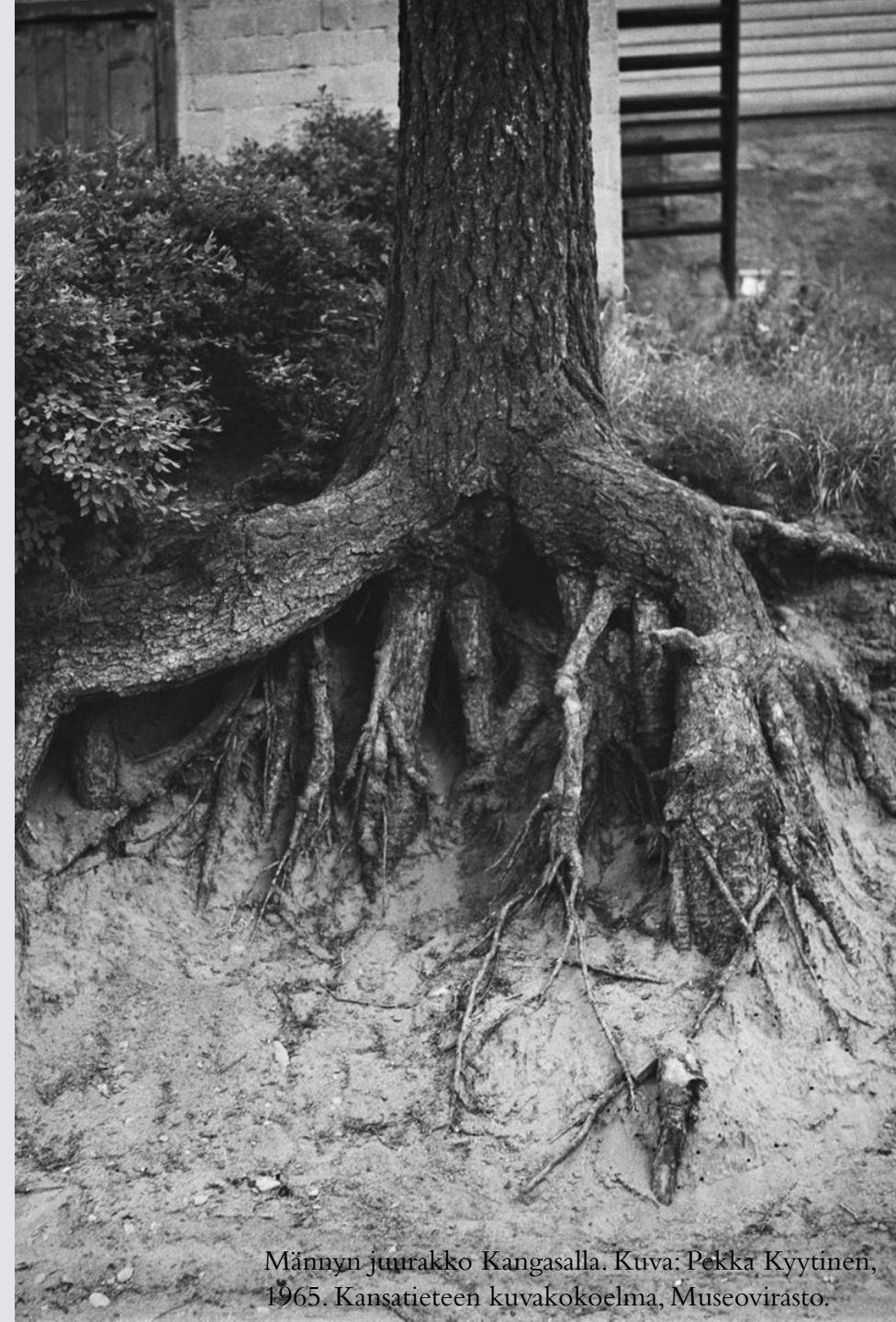
Tapaus 2. Kaisa

Tasapainon löytyminen perheidentiteetin kautta

“Siis tasapaino siis siitä kun, äiti kuitenkin koki sen esimerkiksi sen että lasta kuritettiin ruumiillisesti, negatiivisena tai. Ei pelkästään se, fyysinen kipu on fyysistä kipua. Henkiset haavat on syvempiä ja niitä mun äiti varmasti on myös kokenu, paljon. Mut se meidän ukin epävakaa mieli siis se semmonen, monesti mitä mun äiti ja mun täti ja eno puhuu. Ukin persoonasta on se että ku oli niin äkkipikainen tai aina sai pelätä sitä et missä tunnetilassa hän tulee. Ja mä luulen että, just se semmonen sodan ja kauhujen näkeminen on vaikuttanu siihen että ehkä mun ukilla ei ollu aina tietynlaista itsehillintää siis omasta mielentilastansa. “

“Mut on aina revitty pois siitä alustasta. Mä oon niin ku joku kasvi joka ei oo koskaan päässy juurtumaan kunnolla mihinkään. Et sit tavallaan, kasvaa joka suuntaan. Ja ehkä se sitte tekee mut vähä levottomaks et on vähä semmonen kiertolainen tietyllä tavalla.”

Männyn juurakko Kangasalla. Kuva: Pekka Kyytinen, 1965. Kansatieteen kuvakokoelma, Museovirasto.

Tapaus 2. Kaisa

“Mut sitten jos sitä patoo vaan sisälle niinkun ukki teki tosi pitkään, kyllähän sitä sairastuu. Ja mä luulen myös et mun ukki sairastu ehkä senkin takia siihen Alzheimerin tautiin. Siis totta kai voi olla geneettisiä tekijöitä mutta, myös jos pitää asioita ja tunteita vaikeita tunteita liikaa sisällä, se sairastuttaa ihmistä et tulee muita oireita.”

“Et vaikka mä en itte identifioi itseäni inkeriläiseksi mutta mä tiedän et se on osa mun historiaa. Ja mä tiedän et mun ukki on vahvasti kokenu olevansa inkeriläinen niin se on osa mun verenperintöä.”

Juho Harakka perheineen. Kuva: A. O. Väisänen, 1914. Suomalais-ugrilainen kuvakokoelma, Museovirasto.

Lopuksi

- Yhteiskunnallis-poliittinen ilmapiiri ja (iso)vanhemman kokemat traumaattiset tapahtumat vaikuttivat inkeriläisperheissä tapahtuvaan muisteluun
- Sukuhistorian ymmärtäminen ja merkityksellistäminen erityisen tärkeää ulkopuolisuuden tunnetta ja juurettomuuden kokemuksia tuottavassa pakkomuuton kontekstissa
- Perhehistorian muistelu, tutkiminen, dokumentointi ja sosiaalinen jakaminen vahvistivat haastateltavien koherenssin tunnetta ja merkityksellisyyttä sosiohistoriallisina yksilöinä
  - Perhehistoriaan tutustuminen voi toimia voimavarana ja elämäntunnetta kasvattavana asiana pakkomuuton kokeneiden jälkeläisillä 2. ja 3. sukupolvessa

